

УДК 37.091.113:378.046-021.68(477)

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi46.133>

Вишневецька Я. А.^{*},
orcid.org/0000-0003-3703-4119

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті здійснено аналіз сучасних тенденцій реформування системи загальної середньої освіти, які сьогодні побудовані на гуманізації міжособистісних стосунків у шкільних колективах. Актуалізовано питання необхідності забезпечення закладів освіти управлінцями зі сформованими на високому рівні особистісними та професійними якостями, здатними до впровадження освітньої реформи на основі ідей гуманізму. Проведено ретроспективний аналіз поглядів видатного педагога-гуманіста В. Сухомлинського щодо особливостей організації діяльності директора школи. На прикладі педагогічних ідей провідного педагога, його досвіду керівництва школою, а також педагогічних порад, розкрито важливі елементи професійної діяльності керівника закладу загальної середньої освіти.

Досліджено погляди В. Сухомлинського на функції керівника закладу загальної освіти у становленні партнерських та гуманістичних ділових взаємин між учасниками освітнього процесу. Розглянуто провідні тези, сформульовані В. Сухомлинським щодо обов'язків керівника закладу загальної середньої освіти, які зумовлюють напрямок його професійного розвитку.

Проаналізовано значення лідерських, мотиваційних, комунікативних, організаторських, партнерських навичок у професійній діяльності сучасних керівників закладів загальної середньої освіти. Акцентовано увагу на необхідності розвитку професійних якостей керівних педагогічних кадрів у системі їх післядипломної освіти, орієнтованих на встановлення в закладі освіти сприятливої дружньої атмосфери для навчання та виховання учнів.

На підставі аналізу педагогічної спадщини В. Сухомлинського та сучасних тенденцій реформування освіти запропоновано напрямки професійного розвитку керівників закладів загальної середньої освіти в системі післядипломної освіти.

Ключові слова: професійний розвиток, партнерство, взаємодія, виховання, педагогічний колектив, керівник закладу загальної середньої освіти.

Постановка проблеми. Національна освітня ініціатива сьогодні орієнтована на інтеграцію українського суспільства до Європейського співтовариства. Важливим елементом сучасної системи освіти є загальна середня освіта, що детермінує завдання в осучасненні та вдосконаленні методів і форм управління закладами загальної середньої освіти [2]. Отже, необхідним є здійснення наукових розвідок з актуальних питань, пов'язаних із професійним розвитком керівників закладів загальної середньої освіти.

В основу концепції створення сучасної системи освіти покладено «педагогіку партнерства», що в свою чергу актуалізує необхідність створення моделі управління, заснованої на лідерстві керівника закладу загальної освіти та його плідній співпраці з педагогічним, учнівським, батьківським колективами, а також громадськістю. Така модель управління має сприяти вихованню патріотично орієнтованих особистостей, які зможуть у майбутньому використовувати свої знання та вміння в практичній діяльності на теренах рідної країни, будуть здатні до саморозвитку і самовдосконалення, володітимуть високим рівнем критичного мислення та конкурентоспроможністю на світовому ринку праці.

Досягнення поставлених освітньою реформою цілей повною мірою залежить від забезпечення закладів освіти управлінцями нового формату, здатними своєчасно

^{*} © Вишневецька Я. А.

впроваджувати інноваційні підходи до організації освітньої діяльності, реагувати на стрімкі зміни у суспільстві, вчасно удосконалювати власний рівень професіоналізму, взаємодіяти з педагогічним та учнівським колективами, і, насамперед, здійснювати стратегічне планування та управління своєю діяльністю.

З цією метою в концепції «Нової української школи» передбачено другу фазу реформ (2019–2022 рр.) і закріплено напрямки на формування оновленої системи підвищення кваліфікації керівників закладів освіти [2, с. 32].

Аналіз досліджень. Питання професійного розвитку керівника закладу загальної середньої освіти є предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців (В. Бондар, Л. Даниленко, М. Красовицький, С. Крисюк, В. Маслов, В. Олійник, Ф. Тейлор, А. Файоль). Зокрема, аналізуються різні аспекти розвитку професійних компетентностей, особистих та ділових здібностей керівників та ін. Проблему розвитку професійної та управлінської майстерності керівних педагогічних кадрів загальноосвітніх навчальних закладів не оминув і видатний педагог В. Сухомлинський, який ще в середині ХХ сторіччя на науковому рівні вивчав питання удосконалення системи управління закладом загальної середньої освіти.

У сучасних умовах реформування системи освіти та впровадження Концепції «Нової української школи» ідеї видатного педагога і до сьогодні не втратили своєї актуальності.

Перебуваючи на посаді директора Павлівської школи, В. Сухомлинський зміг побудувати власну, передову для того часу, освітньо-виховну систему. Свої наукові ідеї щодо ролі директора школи в організації навчального та виховного процесу він виклав у дисертаційному дослідженні на здобуття ступеню кандидата педагогічних наук «Директор школи – керівник навчально-виховної роботи» (1955 р.), а також у численних творах та наукових статтях.

Педагогічні ідеї та практичний досвід діяльності директора Павлівської середньої школи В. Сухомлинського вивчалися такими науковцями, як: М. Антоненко, М. Богуславський, І. Буєв, Г. Бучківська, М. Гусаковський, С. Денисюк, Н. Дічек, І. Зязюн, О. Коваль, В. Кумарін, С. Лашин, Л. Мілков, М. Мухін, Б. Лихачов, О. Пшеврацька, О. Сухомлинська.

Мета статті – розкриття шляхів професійного розвитку керівника закладу загальної середньої освіти крізь призму педагогічних ідей В. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Нова освітня парадигма вимагає зміни підходів до формування нових моделей управління закладами загальної середньої освіти, побудованих на основі лідерства, гуманізму, демократизму, партнерства, поваги, взаємодії і співпраці у прийнятті важливих для життєдіяльності колективу рішень. Впровадження таких моделей активізує необхідність постійного удосконалення професійних якостей керівників. Дослідження педагогічної спадщини В. Сухомлинського дає можливість виокремити конструктивний педагогічний досвід педагога щодо професійного розвитку директора школи для подальшої його імплементації в сучасну систему ефективного управління закладом освіти.

Як зазначав В. Сухомлинський: «Логіка педагогічного керівництва школою така, що нам не можливо працювати, якщо ми не будемо постійно аналізувати зв'язки теперішнього з майбутнім» [4, с. 632].

На базі досвіду минулого мають не тільки складатися нові підходи до управлінської діяльності закладом освіти, але і плануватись напрями підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів в системі їх післядипломної освіти.

Наскрізне запровадження новітніх освітніх методик та інформаційно-цифрових технологій вимагає від учителів нового рівня педагогічної майстерності, що потребує постійного професійного розвитку та підвищення кваліфікації. А отже, одним із провідних напрямків діяльності керівника закладу загальної середньої освіти як лідера педагогічного колективу є мотивація вчителів до підвищення своєї кваліфікації

та професійного розвитку. Як зазначав у своїй книзі «Розмова з молодим директором школи» В. Сухомлинський: «Одна з таємниць педагогічного управління полягає саме у тому щоб, викликати у вчителів зацікавленість до пошуку та аналізу власної роботи» [4, с. 419].

Однак, неможливо досягти бажаного результату щодо мотивації підлеглих працівників без власної зацікавленості у пошуку шляхів інноваційної діяльності. Мотивація до саморозвитку та самовдосконалення має сформуватись, насамперед, у самого керівника закладу загальної середньої освіти, що стане поштовхом до пошукової педагогічної діяльності інших учасників освітнього процесу.

На думку видатного педагога: «Керівник школи буде гарним, ерудованим авторитетним учителем учителів лише до тих пір, доки він кожного дня вдосконалює свою майстерність» [там само, с. 418].

Вивчаючи педагогічні ідеї В. Сухомлинського, пов'язані з управлінням школою, варто відмітити погляди педагога на необхідність постійного підвищення кваліфікації керівника закладу загальної середньої освіти, що є основою його професійного зростання, запорукою становлення та розвитку його лідерських якостей.

Професійний розвиток керівника закладу загальної середньої освіти в системі післядипломної освіти має орієнтуватись на один із таких пріоритетних напрямків трудової діяльності, як лідерство та партнерська взаємодія. Важливим елементом професійного розвитку керівних педагогічних кадрів є формування готовності бути лідерами, вміння ефективно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу, зберігаючи тонку межу між керівником та підлеглим. Професіоналізм управління у здійсненні ним функції лідерства та партнерської взаємодії має реалізуватись шляхом встановлення в закладі освіти атмосфери поваги та взаємодопомоги, морального та культурного розвитку членів педагогічного, учнівського та батьківського колективів тощо.

Як стверджував В. Сухомлинський, найдосвідченіший педагог ніколи не повинен зупинятись на своїх досягненнях, оскільки, якщо немає руху вперед, то неодмінно почнеться відставання [3, с. 78].

З огляду на демократизацію процесів управління в сучасному закладі освіти, зацікавленість викликає також критика В. Сухомлинським авторитарного стилю управління, що і досі подекуди притаманний керівникам закладів загальної середньої освіти та педагогам у спілкуванні з учнями. Це пов'язано з тим, що управлінська парадигма радянського та пострадянського минулого передбачала жорсткий авторитарний та командний стилі управління. А тому радянська спадщина, незважаючи на розвиток демократичної думки в теорії управління, і дотепер має свій залишковий вплив на сучасних управлінців-педагогів.

Дотримуючись ідей гуманізму та партнерської взаємодії, В. Сухомлинський, на наш погляд, пропагував наставницький дружній стиль спілкування між директором та вчителем. У книзі «Розмова з молодим директором школи» він зазначає, що керівник закладу освіти, відчувши або побачивши сумніви педагога, має переконати його не використовувати примус або адміністративний вплив. Педагог писав: «Індивідуальна, дружня, відверта бесіда – головний метод роботи директора з вчителем» [3, с. 41].

Значна кількість директорів і досі не розуміють, що міцний педагогічний колектив, в якому панує дружня, творча та партнерська атмосфера, безпосередньо сприяє всебічному та гармонійному вихованню учнів.

Базуючись на своєму багаторічному досвіді роботи директором школи, Василь Олександрович Сухомлинський наполягав на необхідності створення у педагогічному колективі дружньої атмосфери. Так, у творі «Розмова з молодим директором школи» педагог наголошує на тому, що керівник закладу освіти в першу чергу має бути першокласним педагогом. У директорі школи він вбачає не лише керівника або управлінця, а насамперед лідера співтовариства дітей та дорослих. А тому одним

з основних і найголовніших завдань директора В. Сухомлинський визначає створення сприятливого мікроклімату в закладі, що сприятиме як професійному розвитку вчителів, так і успішному навчанню та духовному вихованню учнів.

В. Сухомлинський, незважаючи на специфіку радянського періоду, чітко розумів, що авторитарний стиль управління заважає не лише ефективному вихованню учнів, а й розвитку педагогічного колективу, знижує ефективність освітнього процесу в закладі освіти. Видатний педагог насамперед вважав, що педагогічний колектив має ґрунтуватися на засадах партнерської взаємодії шляхом формування колективної думки, взаємообміну ідеями, рівними можливостями кожного педагога щодо реалізації творчого потенціалу. Василь Олександрович наголошував, що створення в школі умов, у яких колектив одностайно працюватиме в єдності та партнерстві на досягнення мети, навчання та виховання дітей в дусі гуманізму, дитиноцентризму, є основним завданням керівника цього закладу [3].

Партнерська взаємодія в закладі загальної середньої освіти реалізується шляхом уміння членів колективу, зокрема і його керівника, комунікувати. Таким чином, важливим аспектом для налагодження партнерської взаємодії в закладі загальної середньої освіти є, насамперед, уміння управлінця ефективно комунікувати з оточуючими. Базисом ефективної комунікації є слово, володіння яким є умовою налагодження партнерської взаємодії в колективі. В. Сухомлинський був переконаний, що саме слово має значну вагу в процесі взаємодії директора з учителями, учнями та їх батьками. Він вважав, що вміння керівника комунікувати з використанням потрібних слів має стати запорукою встановлення особливого психологічного фону, що сприятиме створенню партнерської взаємодії [4].

Провідною для професійної діяльності керівника закладу освіти функцією має бути використання прийомів розумної та ввічливої комунікації, для стриманого і тактовного спрямування учасників шкільних колективів до творчого, емоційного, наукового та духовного розвитку. Так, В. Сухомлинський писав, що «учителем учителів – а тільки вчитель учителів і є справжнім керівником, якому вірять і якого поважають, – можна стати лише тоді, коли з кожним днем усе більше заглиблюєшся в деталі, в тонкощі педагогічного процесу, коли перед тобою відкриваються все нові й нові грані того, що можна назвати мистецтвом впливу на душу людини» [4, с. 418].

Особливу увагу В. Сухомлинський приділяв організації взаємодії закладу освіти з батьками та батьківськими колективами. Будучи глибоко переконаним, що в процесі виховання та навчання провідна роль відводиться не лише професійним педагогам, а і батькам, він наголошував, що «педагогіка має стати наукою для всіх – і для вчителів і для батьків» [3, с. 45]. Організувавши батьківську школу, в якій проводились заняття для батьків його учнів, В. Сухомлинський висловлював думку, що основними методами роботи директора та завуча школи з батьками мають бути лекція та бесіда.

Дослідження наукових праць, у яких аналізуються авторські розробки В. Сухомлинського щодо роботи з батьками, переконує в актуальності та необхідності використання у сучасних умовах педагогічних надбань вченого. Так, І. Білецька та О. Коберник у слушно зазначали, що сучасним керівникам закладів загальної середньої освіти має бути цікавою описана В. Сухомлинським методика роботи з батьками. Корисними для вивчення, на думку авторів, мають стати й розроблені видатним педагогом форми партнерської взаємодії з батьками та вчителями: «Школа радості», «педагогічні понеділки», «психологічні семінари», «творчі лабораторії» тощо [1, с. 38].

Щодо впливу родини на виховання дитини В. Сухомлинський стверджував: «Виховує, звичайно сім'я. У сім'ї ця виховуюча сила йде від батьків, бо у них – її коріння і джерело» [5, с. 41].

Практичні надбання «Батьківської педагогіки» В. Сухомлинського за сучасних реалій трансформуються та набувають реалізації в Концепції «Нової української

школи», яка передбачає посилення партнерської взаємодії закладу загальної середньої освіти з батьками та учнями. Обраний концептуальний напрямок реформування загальної середньої освіти, пов'язаний із поглибленням партнерства учасників освітнього процесу, актуалізує необхідність посилення уваги з боку керівників до запровадження форм та методів залучення батьків до навчально-виховного процесу. Створення у закладі загальної середньої освіти умов для посилення ролі батьків у вихованні та навчанні дітей, на думку В. Сухомлинського, є функцією керівника закладу [4].

Імплементация педагогічних ідей В. Сухомлинського, спрямованих на розв'язання проблеми партнерської взаємодії закладу загальної середньої освіти з батьками, має реалізуватися через мотивування батьків до поглибленої участі у сучасних педагогічних процесах навчання та виховання.

Отже, дослідження педагогічної спадщини В. Сухомлинського дає можливість констатувати, що сучасні зміни до підходів в управлінні закладом загальної середньої освіти, які закріплені в Концепції «Нової української школи» та реалізуються в освітній реформі, корелюють із його ідеями. Необхідність якнайшвидшого переходу від авторитарного до демократичних стилів управління, заснованих на лідерстві керівника закладу та партнерській взаємодії з усіма учасниками навчально-виховного процесу, відповідає вимогам сьогодення.

В умовах реформування освітньої галузі прогресивні педагогічні ідеї В. Сухомлинського щодо професійного розвитку керівника закладу загальної середньої освіти найефективніше реалізуються у системі післядипломної освіти керівних педагогічних кадрів шляхом розвитку управлінських компетенцій, зокрема формуванню у них лідерських якостей та навичок до партнерської взаємодії.

На нашу думку, процес підвищення кваліфікації керівників закладів загальної освіти в системі післядипломної освіти має бути побудований таким чином, щоб сформуванню в них уміння позитивно впливати на педагогічний колектив закладу через здатність комунікувати на засадах партнерства та поваги з колегами й іншими учасниками освітнього процесу, можливість враховувати індивідуальні особливості членів педагогічного колективу.

Враховуючи потреби у забезпеченні сучасних закладів загальної середньої освіти висококваліфікованими управліннями, ми на підставі здійсненого теоретичного аналізу педагогічної спадщини В. Сухомлинського маємо змогу запропонувати деякі напрями професійного розвитку керівників в системі післядипломної освіти:

1. Мотивація до професійного розвитку педагогічного колективу як елемент педагогічного управління.
2. Професійна етика керівника закладу загальної середньої освіти, деонтологія.
3. Педагогіка лідерства.
4. Ефективна педагогічна комунікація.
5. Ефективна комунікація в управлінні закладом освіти.

У сучасних умовах завданням закладів післядипломної освіти, що здійснюють підвищення кваліфікації керівних педагогічних кадрів, є впровадження нових методів удосконалення їхніх особистих та професійних якостей, щоб передбачені Концепцією «Нової української школи» тенденції до наскрізного впровадження педагогіки партнерства реалізувалися у практичній діяльності закладів загальної середньої освіти.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можемо зробити висновок, що формування нової моделі закладу загальної середньої освіти неможливе без переосмислення проблеми професійного розвитку його керівника, що насамперед полягає у налагодженні партнерства між учасниками освітнього процесу та створення сприятливої для навчання та виховання учнів атмосфери. Педагогічна спадщина В. Сухомлинського, в якій накопичено досвід управління закладом загальної середньої освіти, є цінним доробком, на основі якого має здійснюватись розвиток особистісних

і професійних якостей освітніх менеджерів, з набуттям ними позитивного управлінського досвіду щодо виконання специфічних керівних функцій.

Перспективи подальших досліджень полягають у висвітленні поглядів В. Сухомлинського на проблему лідерства та партнерської взаємодії керівника школи та їх імплементації в сучасних умовах реформування освітньої галузі.

Список використаних джерел:

1. Білецька І. О., Коберник О. М. Педагогіка партнерства та її реалізація в творчій спадщині В. Сухомлинського. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2018. Випуск 171. С. 34–38.
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Сухомлинский В. А. Павлышская средняя школа. *Избранные произведения* : в 5 т. Київ : Рад. шк., 1980. Т. 4. 670 с.
4. Сухомлинский В. А. Разговор с молодым директором школы. *Избранные произведения* : в 5 т. Київ : Рад. шк., 1980. Т. 4. 670 с.
5. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. *Вибрані твори* : в 5 т. Київ : Рад. шк., 1977. Т. 5. 412 с.

References:

1. Biletska, I. & Kobernyk, O. (2018). Pedagogika partnerstva ta yii realizatsiia v tvorchii spadshchyni V. Sukhomlynskoho [Pedagogy of partnership and its implementation in the creative heritage of V. Sukhomlinskyi]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky*, 171, 34-38 [in Ukrainian].
2. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2016). *Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly* [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
3. Sukhomlinskii, V. (1980). Pavlyshskaia sredniaia shkola [Pavlysh secondary school]. In *Izbrannyye proizvedeniya: v 5 t.* [Collected works in 5 volumes]. (Vol. 4). Kyiv: Rad. shk. [in Russian].
4. Sukhomlinskii, V. (1980). Razgovor s molodym direktorom shkoly [Conversation with the young headmaster of the school]. In *Izbrannyye proizvedeniya: v 5 t.* [Collected works in 5 volumes]. (Vol. 4). Kyiv: Rad. shk. [in Russian].
5. Sukhomlynskyi, V. (1977). Batkivska pedahohika [Parental pedagogy]. In *Vybrani tvory: v 5 t.* [Collected works in 5 volumes]. (Vol. 5). Kyiv: Rad. shk. [in Ukrainian].

Vyshnevskaya Ya. A.,
orcid.org/0000-0003-3703-4119

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF THE HEAD OF GENERAL SECONDARY EDUCATIONAL INSTITUTION THROUGH THE PRISM OF V. SUKHOMLYNSKYI'S PEDAGOGICAL HERITAGE

The current trends in reforming the system of general secondary education based on the humanization of interpersonal relations in school groups have been analyzed in the article. The attention is focused on the need to provide educational institutions with managers with high-level personal and professional qualities who are capable of implementing educational reform. The retrospective analysis of the views of the outstanding teacher humanist V. Sukhomlynskyi on the characteristic features of the activity of a school principal has been carried out.

The important elements of the professional activity of a head of a general secondary educational institution have been revealed on the examples of pedagogical ideas of the famous teacher, his experience of school management and pedagogical pieces of advice.

V. Sukhomlynskyi's views on the functions of a head of a general secondary educational institution in relation to the formation of partnership and humanistic business relations among participants of an educational process have been studied. The leading theses formulated by V. Sukhomlynskyi concerning the responsibilities of a head of a general secondary educational institution, which determine the direction of his professional development, have been considered.

The importance of leadership, motivational, communicative, organizational, partnership skills in the professional activities of modern heads of general secondary education has been analyzed. Emphasis is placed on the need to develop the professional qualities of management personnel in the system of postgraduate education, in particular the qualities that maintain a favorable friendly atmosphere for teaching and educating students in the educational institution.

Based on the analysis of the pedagogical heritage of V. Sukhomlynskyi and current trends in education reform, the directions of professional development of heads of general secondary educational institutions in the system of postgraduate education have been proposed.

Key words: professional development, partnership, interaction, education, pedagogical collective, head of general secondary educational institution.

Дата надходження статті: 04.11.2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Примакова В.В.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi46.134>

Куценко І. В.^{*}

orcid.org/0000-0001-5347-4101

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ КУРСАНТІВ МОРСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У 90-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті висвітлено особливості вдосконалення системи моніторингу навчальних досягнень курсантів морських навчальних закладів у 90-х роках ХХ століття. Аналіз архівних матеріалів та опублікованих історичних джерел, пов'язаних із навчальною діяльністю морських навчальних закладів, показав, що моніторинг навчальних досягнень курсантів цих закладів уперше в незалежній Україні почали практично організовувати і здійснювати ще на початку 1990-х років у зв'язку із запровадженням педагогічних нововведень, відстеження ефективності реалізації яких стало обов'язковою умовою інноваційної діяльності. У статті зазначається, що на початку окресленого періоду гостро відчувалася потреба в державному моніторингу якості освіти, однак усі спроби його створення тоді не вийшли на рівень їх практичної реалізації. У дослідженні виявлено, що в 90-х роках ХХ ст. основними показниками результатів навчання стали не ступені освоєння навчальних програм, а спроможність застосовувати предметні знання і вміння в ситуаціях, що вимагають здатності узагальнювати, міркувати, робити висновки, приймати рішення і продуктивно діяти.

Авторка виділяє три відносно самостійні періоди, в рамках яких помітною є еволюція принципів аналізу основних етапів реформування морської освіти України: 1) відображення у працях дослідників необхідності змін у вищій школі та розширення її міжнародних зв'язків, становлення нових підходів до процесів реформування морської освіти, що вимагали глибокого наукового осмислення процесів моніторингу; 2) етап радикального реформування вітчизняної системи вищої освіти, коли у науковому дискурсі часто зустрічалася ідеалізація західних освітніх стандартів; 3) період стабілізації форм і методів реформування української освіти.

Ключові слова: моніторинг, морська освіта, навчальні досягнення, курсанти, тести, програма, звіти про навчально-виховну роботу.

Постановка проблеми. Досліджувана проблема набула особливої актуальності у зв'язку з якісними змінами в сучасній освітній політиці розвинених країн, що мають істотний вплив на вітчизняну систему морської освіти. Становлення нових підходів

^{*} © Куценко І. В.